31761 07448654 9

Stronnictwo Narodowo-Demokratyczne

Program Polskiego Stronnictwa Demokratyczno-Narodowego w państwie austryackiem

JN
6769
A58857
A5

Presented to the
LIBRARY *of the*
UNIVERSITY OF TORONTO
by

PROFESSOR PETER BROCK

P. Brock

AWNICTWO STRONNICTWA DEMOKRATYCZNO-NARODOWEGO

I.

PROGRAM

STRONNICTWA

MÓKRATYCZNO-NARODOWEGO

ÓW 1906 — TOWARZYSTWO WYDAWNICZE.

ena 20 halerzy.

WYDAWNICTWO STRONNICTWA DEMOKRATYCZNO-NARODOWEGO

I.

PROGRAM

Polskiego

Stronnictwa demokratyczno-narodowego

w państwie austryackiem

Uchwalony na II. Zjeździe stronnictwa w dniu 8 i 9 grudnia 1905 we Lwowie.

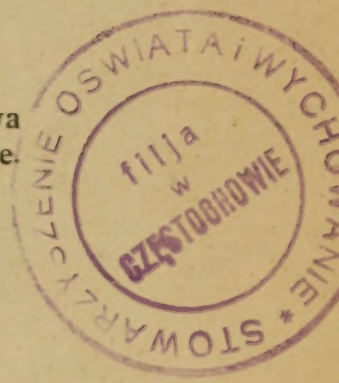

LWÓW 1906
Z DRUKARNI SŁOWA POLSKIEGO POD ZARZ. J. ZIEMBIŃSKIEGO

LIBRARY
UNIVERSITY OF TORONTO

JN
6769
A58857
A5

Zasady stronnictwa.

Stronnictwo demokratyczno-narodowe w państwie austryackiem jest związkiem politycznym Polaków, który, przyjmując za punkt wyjścia swego programu jedność narodu polskiego, jego prawo i zdolność do niezawisłego bytu politycznego i potrzebę nieustannej pracy dla osiągnięcia tego bytu, ma w dzisiejszych warunkach prawnych na celu: a) zdobycie dla społeczeństwa polskiego w tem państwie jak największej samodzielności politycznej, kulturalnej i gospodarczej; b) wszechstronną obronę interesów narodowych polskich i przestrzeganie we wszystkich sprawach krajowych stanowiska ogólno-polskiego; c) powołanie i zaprawienie wszystkich warstw społeczeństwa, zwłaszcza zaś warstw ludowych, do skutecznej pracy na wszystkich polach życia publicznego, do umiejętnej obrony własnych interesów i do walki o narodowe prawa i o interesy kraju przeciw wszelkim wrogim czynnikom. Stronnictwo demokratyczno-narodowe jest więc stronnictwem samodzielności narodowej i jak najszerzej pojętego interesu narodowego, stronnictwem śmiałej polityki narodowej i twórczej polityki demokratycznej.

Stronnictwo demokratyczno-narodowe zawdzięcza swoje powstanie dwom naczelnym objawom

współczesnego życia narodowego na całym obszarze ziem polskich: wszechstronnemu wzrostowi sił i dążeń narodowych z jednej strony, a wzrostowi politycznej samodzielności ludu polskiego — z drugiej strony. Z uznania i równorzędnego uwzględnienia tych dwóch faktów stronnictwo czerpie swoją myśl przewodnią, w obronie czynnej interesów narodowych widząc najwyższy cel, w demokratyzacyi społeczeństwa — najskuteczniejszy środek polityki narodowej. Z uznania i zrozumienia tych dwóch faktów powstało stronnictwo drogą naturalną, równolegle i niemal równocześnie z podobnemi stronnictwami innych dzielnic Polski; powstało jako wytwór życia narodowego i jego potrzeb, i miało jako niezorganizowany kierunek polityczny w zaborze austryackim oddawna licznych zwolenników, dla których zorganizowanie stronnictwa było zaspokojeniem rosnącej z każdą chwilą potrzeby, było jedynie formalnem stwierdzeniem stanu rzeczy już istniejącego.

Z wskazanego wyżej celu i genezy stronnictwa wynikają same przez się naczelne jego zasady. Pierwszą z tych zasad jest niezachwiana wiara w żywotność i przyszłość naszego narodu, w jego prawo i zdolność do niepodległego bytu państwowego, w jego niespożyte i rosnące siły materyalne i duchowe. Siły te na jaw wydobyć, zespolić i zorganizować, świadomość narodową rozszerzyć i pogłębić, poczucie jedności i solidarności narodowej wzmocnić i rozpowszechnić, interes narodu, jako całości, postawić ponad odrębne interesy klasowe, wyznaniowe, korporacyjne, dzielnicowe i miejscowe, samo pojęcie tego interesu narodowego uczynić coraz głębszem i wszechstronniejszem, wytworzyć silną opinię obywatelską, świadomą swego znaczenia i od żadnych ubocznych wpływów niezawisłą:

oto najważniejsze obowiązki i zadania, jakie stronnictwo dla siebie z powyższej naczelnej zasady wysnuwa. W myśl tej zasady stronnictwo dąży do wyzwolenia ducha narodowego polskiego z pod jednostronnego naśladownictwa i przemożnego wpływu umysłowości obcej, zwłaszcza niemieckiej, do wzmocnienia duchowej samodzielności narodu, do jak największego rozszerzenia wpływu kultury polskiej i polskiej myśli politycznej. W myśl tej zasady stara się dalej stronnictwo o wzmocnienie duchowej i ekonomicznej łączności wszystkich dzielnic Polski i o ożywienie poczucia, że dzielnica, w lepszych warunkach politycznych zostająca, ma obowiązek popierania pracy narodowej w innych częściach Polski i podejmowania tych zadań ogólnonarodowych, któremi inne dzielnice skutecznie zająć się nie mogą. W imię tej zasady stronnictwo zwalcza zakorzenioną w naszem społeczeństwie obawę przed każdym śmielszym krokiem politycznym, rozpowszechnioną skłonność do ustępstw na rzecz żywiołów obcych, rozwielmożniony nałóg sprzymierzania się z obcymi przeciwko swoim dla stronniczych celów i szukania w obcem zwierzchnictwie i obcym nadzorze środków zaradczych na wewnętrzne niedostatki narodowego życia. W imię tej zasady stara się stronnictwo o podniesienie w całem społeczeństwie poziomu dążeń i aspiracyi narodowych, o wyrobienie powszechnego przekonania, że interes narodu, który nie chce powoli ginąć, lecz iść wraz z innymi w postępie, wymaga nietylko obrony tego, co naród posiada, i cieszenia się tem, czego mu jeszcze nie zabrano, ale także stałego powiększania jego sił i wpływu, ciągłego pomnażania jego dorobku politycznego, cywilizacyjnego i gospodarczego, nieustannego zdobywania si-

łom narodowym nowych pól działalności. W myśl też tej zasady stronnictwo wypisało na czele swego programu szczegółowego zmianę prawno-państwowego stosunku Galicyi do państwa w celu zdobycia dla kraju jak najszerszej samodzielności ustawodawczej, finansowej, gospodarczej i administracyjnej, wytworzenie jak najściślejszej duchowej i politycznej łączności Śląska cieszyńskiego z Galicyą, rozszerzenie autonomii kraju i zabezpieczenie interesów narodowych już na gruncie dzisiejszego ustroju państwa, przystosowanie ustawodawstwa administracyjnego i skarbowego do potrzeb społecznych i warunków ekonomicznych kraju, oparcie wychowania i nauczania publicznego na gruncie narodowym, wreszcie zwiększenie wpływu Polaków na politykę państwa.

Drugą naczelną zasadą stronnictwa jest wiara w niespożyte siły ludu polskiego, w jego zdrową duszę i wrodzony instynkt narodowy. Pouczone doświadczeniem, że ludu tego nie trzeba dopiero dla Ojczyzny kupować ustępstwami i obietnicami, ani też wystawiać mu ideałów narodowych jako sztucznej konsekwencyi radykalnych programów, lecz że lud ten sam przez się po dojściu do uświadomienia poczuwa się do obowiązków narodowych, a nawet staje się dla warstw innych wzorem zdrowego realizmu w pojmowaniu zagadnień narodowego życia — uważa stronnictwo interesy warstw ludowych, sprawę ich postępu społecznego, kulturalnego, ekonomicznego i politycznego za równoznaczne dziś z najważniejszymi interesami narodu, za równoznaczne nietylko ze sprawą liczebnego pomnożenia bojowników przyszłości narodowej i utrwalenia żywiołu polskiego na kresach, ale zarazem ze sprawą pogłębienia i wzbogacenia treści narodowego życia, wzmocnienia i rozwoju samoistnej kultu-

ry narodowej, odświeżenia i uzdrowienia całego życia politycznego w kraju. Postęp społeczny ludu przygotowuje jednak stronnictwo nie drogą sztucznej nad nim opieki i filantropii, ale przez rozwijanie w nim poczucia samopomocy i liczenia pod każdym względem na siły własne, przez zaprawianie go do wytrwałej pracy kulturalnej we własnem środowisku, do zrzeszonej i zorganizowanej działalności na wszystkich polach. Postęp ekonomiczny ludu stronnictwo upatruje nie w sztucznem rozbudzaniu w nim świadomości upośledzenia, nie w zaostrzaniu przeciwieństw klasowych i rzucaniu niezniszczalnych haseł demagogicznych, lecz przedewszystkiem w podniesieniu wytwórczości ludu, w otwarciu mu nowych źródeł zarobku, w usunięciu prawnych przeszkód jego rozwoju, w chronieniu go przed wyzyskiem, w zorganizowaniu go do wspólnej ekonomicznej działalności, wreszcie w zaprawianiu go do umiejętnej, z rzeczywistością się liczącej, zbiorowej obrony własnych interesów gospodarczych. Podobnie postęp polityczny ludu widzi stronnictwo nie w jednostronnem roznamiętnianiu go peryodycznemi walkami wyborczemi i posługiwaniu się nim jako narzędziem obcych mu nieraz stronniczych zabiegów, lecz przedewszystkiem w zaprawianiu go do realnej pracy politycznej na gruncie samorządu gminnego i powiatowego, na gruncie stałego i odpowiedzialnego rządzenia własnemi, miejscowemi sprawami; nie w mechanicznem i czysto formalnem równouprawnieniu jednostek zapomocą powszechnego i równego prawa wyborczego, lecz w zapewnieniu wszystkim obywatelom takiego udziału w prawach politycznych, któryby umożliwiał wytworzenie rzeczywistej reprezentacyi wszystkich warstw i interesów społecznych i stał się dla lu-

du prawdziwą szkołą narodowego i społecznego uświadomienia. W myśl tych zasad dąży stronnictwo w swym programie szczegółowym do przekształcenia i wzmocnienia samorządu gminnego i powiatowego przy równoczesnej reformie administracyi politycznej kraju, do reformy wyborczej sejmowej i parlamentarnej, do popierania i ułatwiania wszelkich form pożytecznej asocyacyi, do zabezpieczenia i rozszerzenia praw wolnościowych i obywatelskich, usunięcia nadużyć administracyjnych i skarbowych, sprawiedliwej reformy podatkowej, rozszerzenia prawodawstwa społecznego, podniesienia rolnictwa i uprzemysłowienia kraju.

W stosunku do innych stronnictw polskich, stojących na gruncie narodowym, stronnictwo dąży do osiągnięcia jednomyślności w najważniejszych sprawach politycznych, zwłaszcza zaś w sprawach naszego stosunku na zewnątrz do innych narodów, do rządu i państwa. Również dąży stronnictwo do zgodnego współdziałania z wszystkiemi stronnictwami i instytucyami polskiemi na tych polach pracy gospodarczej i cywilizacyjnej, na których o kierunku pracy nie rozstrzygają różnice programów politycznych, i do wprowadzenia wzajemnego szacunku stronnictw w walce politycznej.

Dążąc do zjednoczenia całego społeczeństwa pod wspólnym sztandarem polityki narodowej, stronnictwo uważa za Polaków — bez różnicy pochodzenia i wyznania — tych wszystkich, którzy przyjęli polską kulturę i podzielają bez żadnych zastrzeżeń polskie dążenia narodowe. W stosunku do żywiołów obcych lub obojętnych dla naszej sprawy narodowej — zachowuje stronnictwo tradycye polityczne naszej historyi oraz zasady obowiązujących przepisów prawnych i sąsiedzkiej tolerancyi, unika

wszelkich starć i sporów i stara się o zgodne z nimi współżycie, dążąc jednak zarazem środkami kulturalnymi do wzmocnienia i utrwalenia żywiołu polskiego, jego zdobyczy cywilizacyjnych i jego zdrowego rozwoju ekonomicznego. Wszędzie natomiast, gdzie obce żywioły zachowują się względem nas nieprzyjaźnie lub wypowiadają wojnę żywiołowi polskiemu, stronnictwo zwalcza stanowczo wszelkie ich wrogie lub separatystyczne usiłowania, odpiera zamachy na nasze instytucye narodowe i cywilizacyjne, dąży do zabezpieczenia naszych praw i interesów także tam, gdzie stanowimy mniejszość liczebną, i broni polskości ludu naszego wszędzie, gdzie ona jest zagrożoną.

Zarówno w swych działaniach, jak w całem życiu publicznem stronnictwo przestrzega zasady jawności i szczerości. W myśl tej zasady stronnictwo poddaje każdą ważniejszą sprawę pod publiczną ocenę i dyskusyę całego społeczeństwa, potępia zaś politykę zaściankową, podstępną i obłudną, potępia wszelkie samozwańcze i pokątne zrzekanie się praw i dążeń narodu i przyjmowanie zobowiązań politycznych w jego imieniu, potępia wszelkie formy bałamucenia opinii publicznej i demoralizowania życia publicznego. W myśl tej zasady dąży stronnictwo do wzmocnienia wśród ogółu poczucia odpowiedzialności przed własnem społeczeństwem za czyny polityczne, do uzdrowienia i podniesienia poziomu moralnego całego życia politycznego naszej dzielnicy, do wyrugowania z niego takich środków, jak kłamstwo i oszczerstwo, jak presya i przekupstwo, jak nadużywanie polityki dla korzyści osobistych, jak zawieranie sojuszów politycznych z przeciwnikiem, wczoraj odsądzanym od czci i wiary. W myśl tej zasady stronnictwo dąży

do wyrobienia w społeczeństwie poszanowania praw obywatelskich i do wzmocnienia odporności opinii publicznej przeciw wszelkim nadużyciom i naruszeniom tych praw, a mianowicie do ochrony swobody przekonań osobistych przeciw terroryzmowi, do ochrony wolności zgromadzeń przeciw ich rozbijaniu przez samych uczestników, oraz do ochrony powagi i godności prasy przeciw jej nadużywaniu do napaści na cześć osobistą i do obrażania moralności publicznej. W myśl też tej zasady dążyć będzie stronnictwo nadewszystko do tego, aby posłowie polscy nie używali swoich wpływów w sprawach czysto osobistych i prywatnych celem przysporzenia sobie lub protegowanym przez siebie osobom korzyści moralnych lub materyalnych, n. p. koncesyi, dostaw publicznych, przywilejów taryfowych, orderów, tytułów lub posad, i dlatego wkłada niniejszem w pierwszym rzędzie na każdego z posłów demokratyczno-narodowych obowiązek zrzeczenia się mandatu w razie otrzymania tytułu, orderu, posady lub koncesyi, i poddania się ponownemu wyborowi, jeśli naczelna władza stronnictwa jednomyślną uchwałą nie zwolni go od tego obowiązku.

Program szczegółowy stronnictwa.

Szczegółowe zadania stronnictwa są konsekwentnem rozwinięciem jego głównego celu i zasad, oraz zastosowaniem ich do potrzeb i warunków chwili bieżącej. Zadania te obejmują nie tylko działalność ściśle polityczną, ale także wszechstronną pracę kulturalną i ekonomiczną, również w duchu głównego celu i naczelnych zasad niniejszego programu prowadzoną, do której stronnictwo niemniej istotne jak do działalności politycznej przywiązuje znaczenie i w której pragnie zjednoczyć te szerokie koła swych zwolenników, które nie chcą lub nie mogą brać czynnego udziału w życiu politycznem. Wyczerpujące wyliczenie tych zadań szczegółowych ani też nieodwołalne sformułowanie ich w sposób, dla wszystkich członków stronnictwa raz na zawsze wiążący, nie jest ani potrzebnem ani możliwem; program bowiem każdego żywotnego stronnictwa, a tembardziej tak, jak nasze, drogą naturalną, z życia narodu, nie zaś z doktryny oderwanej ani z chwilowych kombinacyi politycznych powstałego, musi być programem dynamicznym, ciągłemu rozwojowi, ciągłej ewolucyi podległym. Program niniejszy obejmuje przeto tylko dążenia zasadnicze, które zmianie uledz nie mogą, oraz te najważniejsze zadania chwili bieżącej, o których spełnienie

stronnictwo przedewszystkiem starać się będzie i których spełnienie uważa w praktyce za możliwe; co do innych zadań szczegółowych, jakie przyszłość z sobą przyniesie, poprzestaje stronnictwo na ogólnej zapowiedzi, że będzie się starało zawsze rozwiązywać te zadania w duchu swego głównego celu i naczelnych zasad i zajmować w każdej sprawie szczegółowej stanowisko ściśle rzeczowe, nie zaś stanowisko partyjno-polityczne, chęcią odróżnienia się od innych stronnictw i względami agitacyjnymi lub oportunistycznymi podyktowane.

I. Zmiana stosunku prawno-państwowego Galicyi do państwa.

Naczelnem zadaniem stronnictwa jest zdobycie dla społeczeństwa polskiego w państwie austryackiem warunków wszechstronnego i samodzielnego rozwoju narodowego zapomocą takiej zmiany prawno-państwowego stosunku Galicyi do państwa, któraby, nie pozbawiając nas wpływu na politykę monarchii i możności powiększenia tego wpływu, zapewniła krajowi w jak najszerszym zakresie: *a)* samodzielność ustawodawczą sejmu, *b)* samodzielność finansową i gospodarczą, *c)* samodzielność administracyjną we wszystkich dziedzinach życia publicznego, *d)* samodzielne kierownictwo spraw oświaty i wychowania publicznego.

Celem osiągnięcia takiej samodzielności prawno-państwowej konieczną jest, obok zmiany statutu krajowego, przedewszystkiem zmiana konstytucyi państwa, uwzględniająca przyrodzoną i historyczną odrębność jego części składowych, a zwłaszcza kraju naszego. Nie przesądzając więc zakresu tej samo-

dzielności ani sposobów jej uzyskania, nie przesądzając nadewszystko kwestyi, czy samodzielność ta ma polegać na zdobyciu dla Galicyi ustroju odrębnego od reszty państwa, czy też na nadaniu całemu państwu ustroju federacyjnego, na samodzielności poszczególnych krajów lub większych ich kompleksów opartego, popierać będziemy wszelkie skądkolwiek wychodzące usiłowania zmiany w tym kierunku, jeśli tylko będą zgodne z naszym interesem narodowym. Ze względów zarówno narodowych jak ekonomicznych dążyć będziemy do jaknajściślejszej duchowej i politycznej łączności Galicyi ze wschodnim Śląskiem austryackim.

II. Stopniowe rozszerzenie samodzielności kraju i zabezpieczenie interesów narodowych.

Zgodnie z powyższem dążeniem starać się będziemy w miarę możności także o stopniowe rozszerzenie samodzielności kraju i zabezpieczenie naszych interesów narodowych już na gruncie dzisiejszego ustroju państwa, a mianowicie:

1) o pełne wyzyskanie dzisiejszej kompetencyi ustawodawczej sejmu i rozszerzenie jej zwłaszcza we wszystkich sprawach wychowania i wykształcenia publicznego, w sprawach ekonomicznych i finansowych;

2) o ustawodawcze zakreślenie terminu sankcyi ustaw krajowych, o przeniesienie kontrasygnatury tych ustaw z rządu centralnego na namiestnika względnie na rząd krajowy, o uchwalenie i sankcyę ustawy o prawnej odpowiedzialności namiestnika względnie rządu krajowego przed sejmem, wedle analogii odpowiedzialności ministrów przed Radą

państwa, o wprowadzenie pełnej odpowiedzialności politycznej namiestnika względnie rządu krajowego wobec sejmu, wreszcie o nadanie sejmom krajowym prawa oskarżania ministrów na równi z obu izbami Rady państwa;

3) o pełne zastosowanie praw naszego języka urzędowego, przyznanych ces. rozporządzeniem z 4. marca 1869, o zabezpieczenie ich w drodze ustawy krajowej, o usunięcie nielegalnych uszczupleń tych praw, o rozszerzenie ich na służbę wewnętrzną prokuratoryi i wyższych prokuratoryi państwa, urzędów kasowych i rachunkowych, poczt i telegrafów, kolei żelaznych, rządowych zakładów przemysłowych i monopolowych, żandarmeryi i służby policyjnej, o pełne urzeczywistnienie praw języka polskiego jako jednego z języków krajowych na Śląsku i przyznanie mu takich samych praw na Bukowinie, wreszcie o rozszerzenie praw języka polskiego w czynnej armii, obronie krajowej, szkołach i sądach wojskowych, oraz u władz centralnych i w najwyższych trybunałach państwowych;

4) o rozszerzenie kompetencyi krajowych władz administracyjnych, skarbowych i sądowych i zapewnienie im szerszej samodzielności wobec rządu centralnego, zwłaszcza na polu dostaw publicznych, mianowania urzędników i załatwiania rekursów;

5) o przywrócenie pierwotnego zakresu działania krajowej Radzie szkolnej i rozszerzenie go na zupełnie samodzielne, niezawisłe od ministerstwa oświaty i od władz politycznych, urządzanie spraw wychowania i wykształcenia publicznego w ramach ustaw krajowych, o zasilenie tej władzy w szerszej niż dotąd mierze udziałem wybieralnych przedstawicieli żywiołu obywatelskiego i zapewnie-

nie temu żywiołowi większego niż dotychczas wpływu;

6) o decentralizacyę zarządu kolei żelaznych, poczt, telegrafów, dróg wodnych, monopolów i zakładów przemysłowych państwa, z uwzględnieniem prawno-państwowej i administracyjnej jedności kraju;

7) o przywrócenie jedności kraju w organizacyi sądownictwa i zapewnienie żywiołowi obywatelskiemu szerszego niż dotąd udziału w sądownictwie, zwłaszcza przez zaprowadzenie sądów pokoju, wreszcie o ustanowienie dla Galicyi osobnego najwyższego trybunału sądowego;

8) o zapewnienie siłom krajowym pierwszeństwa do wszelkich posad publicznych w kraju i odpowiedniego ludności Galicyi udziału w zarządzie i sądownictwie centralnem, a produkcyi krajowej pierwszeństwa do wszelkich dostaw publicznych w kraju i odpowiedniego udziału w dostawach centralnych;

9) o oddanie krajowi własności domen i lasów wraz z kapitałem wykupna prawa propinacyi na ich obszarze, tudzież kopalń i warzelń soli;

10) o wzmocnienie finansów kraju i wogóle finansów samorządnych przez wydatny udział w państwowych podatkach spożywczych i stopniowe przekazanie samorządowi wszystkich podatków realnych bezpośrednich;

11) o zapewnienie samorządowi w myśl postanowień statutu krajowego stanowczego wpływu i kontroli przy wymiarze i wybieraniu podatków bezpośrednich;

12) o zapewnienie krajowej władzy autonomicznej stanowczego wpływu i kontroli przy ustanawianiu i zmianie taryf kolejowych, ważnych dla produkcyi lub konsumcyi naszego kraju.

III. Reforma administracyi państwowej i wzmocnienie samorządu.

Dążąc do szerokiej samodzielności administracyjnej kraju, stronnictwo nie zapomina o słabościach i wadach administracyi państwowej i samorządnej, płynących częścią z nieodpowiedniego ustroju tej administracyi, częścią z niedostatecznego przejęcia się władz państwowych duchem obywatelskim oraz z niedostatecznego zaprawienia się ludności do udziału w życiu publicznem i z braku skutecznej kontroli. Dzisiejsza administracya państwowa w Galicyi chroma nie tylko z powodu zbyt małej samodzielności rządu krajowego wobec władz centralnych, lecz także z powodu zupełnego nieprzystosowania ustroju władz administracyjnych do potrzeb i warunków społecznych kraju, z powodu czysto biurokratycznej organizacyi tych władz, z powodu zbyt wielkiej liczby małych okręgów administracyjnych, w każdej sprawie bezpośrednio z namiestnictwem się znoszących, z powodu jednostronnie prawniczego wykształcenia urzędników administracyi politycznej, wreszcie z powodu braku oparcia o silną organizacyę samorządną i braku sprawnych organów miejscowych. Samorząd zaś dzisiejszy cierpi przedewszystkiem z powodu braku silnej podstawy u dołu, albowiem gminy dzisiejsze są przeważnie za słabe i niezdolne do spełnienia szerokich zadań samorządnych, a nadto zbyt obarczone administracyjnemi funkcyami rządowemi w formie poruczonego zakresu działania. Także ogniwa pośrednie samorządne, powiaty, nie mają odpowiedniego zakresu kompetencyi, sił finansowych i władzy wykonawczej dla pomyślnego roz-

woju swej samodzielności, naczelny zaś organ autonomiczny, wydział krajowy, stał się dla braku żywej podstawy u dołu ciałem zbyt scentralizowanem i biurokratycznem. Nakoniec także administracya i gospodarstwo naszych miast, nie wyłączając miast stołecznych, chroma z powodu niedostatecznego przejęcia się ludności ideą autonomiczną, biurokratycznej organizacyi zarządu i braku skutecznej kontroli ze strony władz autonomicznych i społeczeństwa. Wychodząc z takiego założenia i pragnąc wytworzyć prawdziwie obywatelską administracyę państwową, a instytucye samorządne uczynić szkołą życia politycznego i społecznego dla ludu, stronnictwo starać się będzie w drodze ustawodawczej, tudzież w drodze samoistnej pracy i kontroli społeczeństwa:

1) o gruntowną, na równoczesnem zwiększeniu samodzielności władz krajowych i wzmocnieniu samorządu gminnego i powiatowego opartą, reformę politycznej administracyi kraju celem przystosowania jej do potrzeb i warunków społecznych, tudzież do organizacyi samorządnej kraju, a mianowicie o skrócenie toku instancyi, o wprowadzenie do administracyi państwowej wybieralnych przedstawicieli czynników obywatelskich, o usunięcie podwójnego toku instancyi w sprawach bezpieczeństwa i porządku publicznego, o poruczanie spraw administracyi gospodarczej urzędnikom zawodowo wykształconym, wreszcie o wzmocnienie i ułatwienie ochrony prawnej w sprawach administracyjnych i skarbowych przez utworzenie krajowego trybunału administracyjnego z udziałem czynników obywatelskich, z judykaturą merytoryczną, z egzekucyjną mocą orzeczeń i prawem przyznawania stronom zwrotu kosztów postępowania;

2) o zmianę ustawy gminnej w tym kierunku, aby gminy mniejsze, nie mogące zaspokoić zwyczajnych wydatków dodatkami poniżej normy, mymagającej zezwolenia sejmowego, a wydatków nadzwyczajnych na potrzeby gminne, ustawą wskazane, takimiż dodatkami w ciągu lat trzech, — przyłączać do gmin sąsiednich; dalej o utworzenie dla spraw, wspólnych gminie i obszarowi dworskiemu, wspólnego zarządu ze wspólnym budżetem, i wogóle o reformę gminy celem zwiększenia jej sił intelektualnych i materyalnych za pomocą obowiązkowego łączenia mniejszych gmin sąsiednich i obszarów dworskich dla zadań, przekraczających ich własne siły;

3) o ścisłe określenie poruczonego zakresu działania gmin i zapewnienie im odpowiedniego pokrycia kosztów, z tego zakresu działania wynikających;

4) o rozszerzenie kompetencyi samorządu powiatowego, zapewnienie mu władzy wykonawczej i prawa swobodnego wybierania prezesów i wiceprezesów, wzmocnienie jego organizacyi i wewnętrznej kontroli;

5) o tworzenie i popieranie wszelkich form asocyacyi, dopełniających i wychowujących organizacyę samorządu, mianowicie na polu oświaty ludowej, zawodowej i wyższej (towarzystwa szkoły ludowej, oświaty, wykładów popularnych, burs włościańskich i rzemieślniczych i t. p.), na polu ekonomicznem i kredytowem (stowarzyszenia zarobkowe i gospodarcze, kółka rolnicze, kasy pożyczkowe, towarzystwa parcelacyjne, spółki mleczarskie, związki handlowe i przemysłowe i t. p.), na polu hygieny i rozwoju sił fizycznych (towarzystwa sokole, towarzystwa wstrzemięźliwości) i łączenie ich w ogólne związki.

IV. Zabezpieczenie i rozszerzenie swobód obywatelskich i praw politycznych.

W ogólności stronnictwo dąży do rozszerzenia i pogłębienia warunków politycznych wszechstronnego rozwoju narodu w duchu demokratycznym i postępowym. Z tego powodu dąży stronnictwo:

1) do zabezpieczenia i rozszerzenia wszelkich swobód obywatelskich, poręczonych zasadniczemi ustawami państwa;

2) do usunięcia wszystkich tych przepisów prawnych z czasów państwa absolutnego, które z duchem konstytucyi są sprzeczne, w szczególności do zniesienia lub zupełnej zmiany patentu z 20. kwietnia 1854. o wykonywaniu zarządzeń władz politycznych, do reformy postępowania karnego wojskowego, oraz do zniesienia postępowania przedmiotowego w sprawach prasowych;

3) do reformy tych wszystkich ustaw, które pozostawiają zbyt szerokie pole dowolności władz administracyjnych w stosunku do obywateli, w szczególności do reformy ustawy z dnia 5. maja 1869. o częściowem zawieszaniu ustaw zasadniczych i do reformy ustaw z 15. listopada 1867 o prawie zgromadzania się i prawie stowarzyszania się w kierunku jaknajdalszego ograniczenia nadzoru nad zgromadzeniami i stowarzyszeniami niepolitycznemi, zredukowania nadzoru nad zgromadzeniami i stowarzyszeniami politycznemi do tej miary, jakiej obecnie podlegają zgromadzenia i stowarzyszenia niepolityczne, ograniczenia prawa zakazywania zgromadzeń i stowarzyszeń oraz rozwiązywania zgromadzeń tylko do przypadków zachodzącej lub grożącej ko-

lizyi z prawem karnem, zniesienia zakazu łączenia się towarzystw politycznych i tworzenia filii, wreszcie przekazania orzecznictwa o rozwiązaniu towarzystw sądom;

4) do wprowadzenia w życie artykułu 12. ustawy zasadniczej z 21. grudnia 1867 Dz. u. p. Nr. 145. o cywilnej odpowiedzialności urzędników administracyjnych i skarbowych oraz funkcyonaryuszów autonomicznych za bezprawne czynności urzędowe, oraz do ustanowienia posiłkowej odpowiedzialności cywilnej państwa, ale zarazem do unormowania praw i obowiązków urzędników administracyjnych państwowych i autonomicznych w pragmatyce służbowej;

5) do reformy trybunału państwa i trybunału administracyjnego przez przyznanie im judykatury merytorycznej, egzekucyjnej mocy orzeczeń i prawa przyznawania stronom kosztów postępowania;

6) do reformy wyborczej, któraby, dając żywiołowi polskiemu stanowczą przewagę, odpowiadającą jego sile liczebnej, kulturalnej i gospodarczej, zapewniła wszystkim warstwom społecznym rzeczywisty udział w prawach politycznych, a zarazem jaknajbardziej utrudniła wszelkie nadużycia wyborcze a mianowicie: do wprowadzenia prawa wyborczego powszechnego, bezpośredniego i tajnego i do zniesienia dzisiejszych kuryi wyborczych, przy równoczesnem jednak zapewnieniu odpowiedniej reprezentacyi w ciałach ustawodawczych korporacyom publicznym, przedstawiającym ogólne interesy krajowe i zawodowe, oraz przy zastosowaniu wszelkich modyfikacyi, potrzebnych do zapewnienia żywiołowi polskiemu rozstrzygającej większości w sejmie i w parlamentarnej reprezentacyi kraju, — wreszcie do zniesienia karty legitymacyjnej i przekazania weryfikacyi wyborów trybunałom.

V. Sprawy oświaty i wychowania publicznego.

Rozpowszechnienie oświaty w jaknajszerszych warstwach społeczeństwa, podniesienie wewnętrznej wartości i skuteczności wychowania publicznego i zabezpieczenie interesów narodowych polskich w dziedzinie szkolnictwa — oto trzy główne zadania polityki narodowej na polu spraw szkolnych i oświatowych.

A. Z pierwszego z powyższych zadań wynika przedewszystkiem dążenie do usunięcia analfabetyzmu; ku temu zaś prowadzą następujące środki:

1) pomnożenie liczby szkół ludowych zapomocą szerokiego, racyonalnego planu zakładania szkół, na szereg lat obliczonego, tak aby po upływie tego okresu wszystkie dzieci w kraju miały możność pobierania nauki w prawidłowo zorganizowanych szkołach ludowych;

2) wprowadzenie na razie wszędzie, gdzie tego zachodzi potrzeba, przy udziale funduszów publicznych, instytucy nauczycieli wędrownych i szkółek początkowych, umożliwiających w braku szkoły przynajmniej paromiesięczną naukę czytania, pisania i rachowania;

3) ścisłe przestrzeganie obowiązku posyłania dzieci do szkoły i tępienie wszelkich przeciw temu nadużyć;

4) pomnożenie zastępu odpowiednio wykształconych nauczycieli ludowych przez poprawę materyalnych i prawnych stosunków nauczycielstwa, a mianowicie przez rychłe a wydatne polepszenie płac nauczycielskich tak, aby one, w miarę wzrostu sił finansowych kraju, dorównały obecnej pła-

cy trzech najniższych rang urzędników państwowych i krajowych, oraz przez poprawę stanowiska nauczycieli pod względem prawnym i dyscyplinarnym;

5) stworzenie w całym kraju z pomocą funduszów publicznych kursów dla dorosłych analfabetów;

6) podniesienie samopomocy społecznej na polu oświaty i popieranie siłami kraju, powiatów, gmin i całego społeczeństwa działalności towarzystw oświatowych.

Na polu szkolnictwa średniego i zawodowego należą do tej samej kategoryi z zadań oświatowych następujące postulaty:

7) usunięcie jaskrawego i niesłychanego przepełnienia szkół średnich galicyjskich przez pomnożenie ich ilości kosztem państwa (bez wymuszania na ten cel świadczeń od czynników miejscowych) w tymsamym stosunku do liczby uczniów, jak w innych krajach koronnych;

8) stworzenie w kraju sieci szkół zawodowych, jego odrębnym potrzebom ekonomicznym odpowiadających.

B) Podniesienie wewnętrznej wartości i skuteczności wychowania publicznego pociąga za sobą następujące postulaty:

1) podniesienie poziomu wykształcenia nauczycieli ludowych przez zasadniczą reformę planu nauki w seminaryach nauczycielskich i rozszerzenie go zwłaszcza w zakresie nauk ogólnie kształcących i przygotowujących do życia społecznego i narodowego, oraz przez zaprowadzenie kursów specyalnych dla nauczycieli ludowych;

2) zmianę planów nauki w szkole ludowej w kierunku usunięcia nadmiernej reglamentacyi i formalistyki tudzież przystosowania nauki dopełniającej do rzeczywistych potrzeb ludu w rozmaitych

częściach kraju, niemniej także przystosowanie planu nauki w szkołach wydziałowych do potrzeb kraju;

3) zniesienie w szkołach ludowych obowiązkowej nauki języka niemieckiego, oraz zniesienie egzaminu z tego języka u wstępu do szkół średnich;

4) podniesienie poziomu przygotowania pedagogicznego kandydatów na nauczyczycieli szkół średnich przez planowe przystosowanie ich studyów uniwersyteckich do ich przyszłego zawodu;

5) reformę szkoły średniej i przystosowanie jej typów oraz planu i sposobu nauki w tej szkole do właściwości umysłu polskiego i do potrzeb społeczeństwa, wymagających przedewszystkiem skierowania młodzieży do spraw z realnem życiem związanych, niemniej stworzenie racyonalnego typu szkoły średniej żeńskiej;

6) położenie większego niż dotąd nacisku na zadania wychowawcze szkoły, a w szczególności na potrzebę fizycznego wzmocnienia młodzieży obu płci, wyrabiania samodzielnych charakterów i kształcenia tych zalet umysłowych i moralnych, które są konieczne do wszechstronnego podniesienia sił narodu.

C. Zabezpieczenie interesów narodowych polskich w dziedzinie szkolnictwa pociąga za sobą następujące postulaty:

1) utrzymanie i wzmocnienie polskiego charakteru wszystkich obecnych, wyższych, średnich i niższych zakładów naukowych polskich;

2) pomnożenie szkół ludowych polskich stosownie do liczby, zamożności i większych potrzeb kulturalnych ludności polskiej;

3) usunięcie stanowczego wpływu gminy na język wykładowy szkół ludowych, nie utrzymywanych wyłącznie lub przeważnie kosztem gminy;

4) obowiązkowe tworzenie szkół ludowych

kosztem funduszu krajowego, przy współudziale stron interesowanych, dla mniejszości narodowych wszędzie tam, gdzie w promieniu jednej godziny drogi znajduje się, według przecięcia z ostatnich lat 5, przynajmniej 40 dzieci, oddalonych więcej niż o 4 kilometry od najbliższej szkoły z ich ojczystym językiem wykładowym;

5) stworzenie w kraju sieci burs dla młodzieży polskiej, zwłaszcza dla młodzieży rzemieślniczej, od której zależy przyszłość mieszczaństwa polskiego w Galicyi;

6) uwzględnienie w polskich książkach do czytania dla szkół ludowych geografii i historyi Polski przynajmniej w tej mierze, w jakiej dotychczas uwzględniona jest geografia i historya Austryi;

7) ustawodawcze unormowanie utrakwizmu językowego w seminaryach nauczycielskich i ograniczenie go do koniecznego minimum;

8) uczynienie nauki języka, literatury i historyi polskiej, przez liczniejszych niż dotąd zawodowo w tym kierunku wykształconych nauczycieli udzielanej, głównym przedmiotem i ośrodkiem całego wykształcenia szkolnego;

9) rozszerzenie rozmiarów nauki historyi polskiej, uznanie tej nauki za przedmiot obowiązkowy, uczynienie jej podstawą i punktem wyjścia całej nauki współczesnej z nią historyi powszechnej i rozszerzenie jej na dzieje porozbiorowe;

10) uwzględnienie w nauce literatury polskiej całokształtu dziejów cywilizacyi polskiej, uwydatnienie w niej przedewszystkiem jasnych i potężnych chwil duchowej historyi narodu, położenie większego niż dotąd nacisku na dzieła wielkich statystów i reformatorów politycznych polskich, wreszcie uwzględnienie literatury najnowszej, zarówno poetyckiej jak prozaicznej;

11) szersze niż dotąd uwzględnienie geografii fizycznej i politycznej ziem polskich i zaznajamianie uczniów z współczesnym stanem kulturalnym i ekonomicznym całego społeczeństwa polskiego co najmniej w tej mierze, w jakiej dziś traktowaną jest geografia i statystyka monarchii austryacko-węgierskiej;

12 pomnożenie na uniwersytetach galicyjskich katedr i seminaryów, zwłaszcza sprawom polskim poświęconych, i wyposażenie tych uniwersytetów we wszystkich gałęziach wiedzy we wszelkie środki naukowe, mogące podnieść ich siłę atrakcyjną dla młodzieży polskiej innych dzielnic.

13) wprowadzenie w seminaryach duchownych łacińskich polskiego wykładu historyi polskiej i dziejów Kościoła w Polsce.

VI. Sprawy społeczne i ekonomiczne.

Zadania społeczne i ekonomiczne stronnictwa obejmują podniesienie ekonomiczne kraju i poprawę ekonomicznego położenia warstw ludowych w duchu naczelnych zasad niniejszego programu. W tym celu stara się stronnictwo:

1) o uchylenie wszelkich nadużyć fiskalnych i o reformę podatkową, uwzględniającą szczególne warunki ekonomiczne i stosunki społeczne naszego kraju, a mianowicie o zniżenie podatku domowego i zarobkowego, należytości prawnych i cen soli, zniesienie loteryi liczbowej, reformę należytości prawnych w duchu racyonalnych zasad nauki skarbowej, zmniejszenie formalności stemplowych i wogóle formalizmu w postępowaniu skarbowem, zwiększenie wpływu czynników obywatelskich na

wymiar i wybieranie podatków bezpośrednich, wreszcie wzmocnienie ochrony prawnej na polu skarbowem przez wskazaną wyżej reformę trybunału administracyjnego;

2) o podniesienie rolnictwa i szczególnie gorliwe uwzględnienie potrzeb włościaństwa, a mianowicie: o rozwinięcie wśród włościan wiedzy rolniczej, o podniesienie wytwórczości ziemi i zarobku z wszystkich gałęzi gospodarstwa wiejskiego (ogrodnictwo, chów bydła, mleczarstwo, rybołóstwo, przemysł domowy i t. d.), o propagowanie idei i popieranie rozwoju rolniczych związków zawodowych, na samopomocy opartych, o jaknajrychlejsze przeprowadzenie ustaw o regulacyi rzek i o komasacyi, o wzmocnienie polskiego stanu włościańskiego przez systematyczną i racyonalną parcelacyę drogą samopomocy społecznej, o usunięcie prawnych i fiskalnych utrudnień parcelacyi i należytą organizacyę kredytu parcelacyjnego i pomocy technicznej, o ułatwienie i popieranie melioracyi rolnych i należytą organizacyę kredytu rolniczego dla drobnej własności ziemskiej, o rewizyę ksiąg gruntowych, reorganizacyę ewidencyi katastralnej i reformę prawa i postępowania spadkowego, któraby, nie ograniczając swobody rozporządzania własnością ziemską, zapobiegła przymusowemu niejednokrotnie podziałowi ziemi, o usunięcie przeszkód stojących w drodze tworzeniu włości rentowych, o przymusową krajową asekuracyę od ognia, tudzież o podjęcie środków mających zapobiedz szerzeniu się pożarów (organizacya straży ogniowych, reforma i energiczne stosowanie ustaw budowlanych i t. d.), o wydanie krajowej ustawy lasowej w celu skuteczniejszej i bardziej racyonalnej niż dotąd ochrony lasów, o zapewnienie należytego zagospodarowania lasów i pastwisk gmin-

nych, o zmianę szkodliwych społecznie i ekonomicznie postanowień ustawy łowieckiej i drogowej, (zniesienie myt, rozkład szarwarków drogowych), wreszcie o wydanie ustawy wychodźczej, uwzględniającej wszechstronnie narodową i społeczną doniosłość emigracyi i zapewniającej wychodźcom energiczną i skuteczną opiekę państwa przed wyjazdem, w drodze, na nowem miejscu pobytu i po powrocie do kraju;

3) o uprzemysłowienie kraju, a mianowicie o umiejętne i intensywne wyzyskanie naturalnych bogactw ziemi przez podniesienie górnictwa i przemysłu naftowego, oraz o stworzenie warunków dla powstania i rozwoju przemysłu fabrycznego i o rozwinięcie i wzmocnienie rodzimego przemysłu i rękodzieła przez skierowanie produkcyi krajowej na przedmioty, mające zbyt masowy wśród warstw ludowych; w szczególności stara się stronnictwo o ułatwienie organizacyi przemysłowych przez reformę ustawodawstwa o towarzystwach akcyjnych i o stowarzyszeniach zarobkowych tudzież ustawodawstwa, dotyczącego ich opodatkowania, o ułatwienie zawiązywania spółek i stowarzyszeń dla zakupna materyałów i zbytu wytworów, o korzystną dla interesów kraju reformę ustawodawstwa przemysłosłowego i naftowego, o odpowiednią organizacyę kredytu dla celów przemysłowych, o wywalczenie dla produkcyi krajowej wszelkich dostaw publiblicznych i rozpowszechnienie w kraju zamiłowania do wyrobów krajowych, o zdobycie dla produkcyi swojskiej odpowiednich taryf kolejowych i celnych i ochrony w traktatach państwowych, uwolnienie nowych przedsiębiorstw przemysłowych od wszelkich podatków, zorganizowanie systematycznej pomocy kraju i instytucyi krajowych, usunięcie nad-

użyć i niechęci organów publicznych, upaństwowienie najważniejszych linii kolejowych i spieszne wykonanie oraz rozszerzenie ustawy o drogach wodnych;

4) o należyte wykonanie i rozszerzenie ustawodawstwa dotyczącego robotników, w szczególności ustawodawstwa o publicznych zabezpieczeniach (na wypadek starości, niezdolności do pracy, choroby, śmierci i t. d.) i zastosowanie tego ustawodawstwa do pracowników wszelkich innych kategoryj, o należyty rozwój publicznych biur pośrednictwa pracy, o ustanowienie izb pojednawczych, o ochronę zdrowia i sił ludu przez ścisłe przeprowadzenie przepisów o ochronie pracy w przemyśle i górnictwie, zwłaszcza w przedsiębiorstwach publicznych lub funduszami publicznymi popieranych, o ułatwienie budowy tanich i zdrowych mieszkań dla robotników, o zakładanie i popieranie stowarzyszeń spożywczych i stowarzyszeń robotniczych ogólnie kształcących, a zwłaszcza podnoszących poziom wykształcenia politycznego, przedewszystkiem zaś o zakładanie bezpartyjnych, ściśle zawodowych związków robotniczych, opartych na zasadzie samopomocy i mających na celu polepszenie bytu materyalnego ludności robotniczej; równocześnie zwalczać będzie stronnictwo centralistyczne tendencye do poddania lokalnych i krajowych związków zawodowych pod kierownictwo związków ogólno-austryackich.

5) szczególny nacisk położy stronnictwo na faktyczne wprowadzenie w życie wielu pożytecznych ustaw, będących dotychczas na papierze, (bądźto z winy władz, bądź też z powodu nieświadomości lub konserwatyzmu interesowanych), i na kontrolę działalności organów publicznych, tak państwowych jak samorządnych.

VII. Zwiększenie wpływu Polaków na politykę państwa,

Wskutek zawisłości prawnej i politycznej naszego kraju od państwa, zależnem jest przeprowadzenie wszystkich powyższych zadań od parlamentu centralnego, który uchwala ustawy państwowe, i od rządu centralnego, który przedkłada ustawy krajowe do sankcyi cesarskiej, mianuje lub proponuje urzędników krajowych i wogóle jest doradcą korony we wszystkich sprawach politycznych. Zawisłość ta nie ustanie całkowicie nawet po zdobyciu dla naszego kraju jak najszerszej samodzielności prawno-państwowej, gdyż nawet wówczas cały szereg spraw politycznych pozostanie wspólnym naszemu krajowi z resztą państwa, a także i w innych sprawach nie straci państwo nawet wówczas możności szkodliwego oddziaływania na nasze interesy narodowe i ekonomiczne; co najważniejsza zaś, nawet wówczas koniecznem będzie utrzymanie i zwiększenie wpływu Polaków na politykę zewnętrzną monarchii. Bez uszczerbku więc dla swego dążenia do samodzielności prawno-państwowej kraju, przeciwnie właśnie w celu zdobycia tej samodzielności i w celu wszechstronnej obrony interesów narodowych polskich, pragnie stronnictwo zwiększenia i utrwalenia wpływu Polaków na politykę zewnętrzną i rządy państwa i wyzyskiwania tego wpływu w duchu naszych interesów narodowych. W tym celu stronnictwo dąży:

a) do ustawodawczego pomnożenia liczby posłów galicyjskich w parlamencie centralnym w stosunku do liczby ludności kraju;

b) do utrzymania solidarności reprezentacyi

polskiej w Wiedniu i do rozszerzenia tej solidarności na wszystkich posłów polskich;

c) do wewnętrznego wzmocnienia tej reprezentacyi przez wprowadzenie do niej zastępu niezawisłych pod każdym względem zwolenników śmiałej polityki narodowej i przez oparcie wyborów posłów polskich w okręgach, pod względem narodowym zagrożonych, na silnej organizacyi społeczeństwa polskiego, nie zaś na poparciu z góry lub na nadużyciach wyborczych, osłabiających stanowisko posłów wobec rządu i kraju;

d) do pełnego urzeczywistnienia odpowiedzialności politycznej Koła polskiego wiedeńskiego przed Kołem sejmowem zapomocą stałych zebrań Koła sejmowego dla dyskusyi nad polityką wiedeńską;

e) do odpowiedniego ludności kraju pomnożenia liczby wyższych i niższych urzędników Polaków, zawdzięczających swe powołanie nie zabiegom osobistym, lecz wybitnym zdolnościom, we wszystkich urzędach i władzach centralnych.

43 489
I
of. 34805
10. I. 59

Pod prasą:

2. **O reformie wyborczej.**
3. St. Głąbiński. **Samodzielność fin sowa Galicyi.**

Uprzednio wyszło:

W sprawie reformy gminy wiejskiej. D konferencye. Cena 1 kor. 20 h.

Z Drukarni Słowa Polskiego we Lwowie pod zarządem J. Ziembiński

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

JN
6769
A58857
A5

Stronnictwo Narodowo-Demokratyczne
Program Polskiego Stronnictwa Demokratyczno-Narodowego w państwie austryackiem

UTL AT DOWNSVIEW
D RANGE BAY SHLF POS ITEM C
39 12 10 01 13 012 8